

Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради

**СПОРТИВНА КОМУНІКАЦІЯ В ОСВІТІ:
короткий словник термінів і понять**

ЛУЦЬК – 2026

УДК 796:316.772:37(038)

C77

Спортивна комунікація в освіті: короткий словник термінів і понять
[Електронний ресурс] / Упоряд. О. О. Стрельбіцька. Луцьк, 2026. 34с.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Денисенко Н.Г., заслужений вчитель України, доктор педагогічних наук, декан факультету початкової освіти та фізичної культури КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, викладач теорії та методики фізичного виховання.

Шульська Н. М., кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій Волинського національного університету імені Лесі Українки.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (протокол №7 від 17.02.2026 р.)

Розглянуто на засіданні кафедри філології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (протокол № 6 від 11.02.2026)

У навчально-довідковому посібнику «Спортивна комунікація в освіті: короткий словник термінів і понять» систематизовано основні терміни, що використовуються у сфері фізичної культури, спортивної педагогіки та професійної комунікації. Видання містить 140 словникових статей, у яких подано науково обґрунтовані визначення понять і приклади їх використання в освітній та спортивній практиці.

Словник призначений для студентів спеціальності 014 Середня освіта (Фізична культура), а також для викладачів, учителів фізичної культури, тренерів, організаторів спортивних заходів і всіх, хто цікавиться питаннями педагогічної та спортивної комунікації.

©КЗВО «Луцький педагогічний інститут»
Волинської обласної ради

Зміст

Передмова.....	4
I. Теоретичні основи педагогічної та спортивної комунікації.....	6
II. Культура професійного мовлення вчителя фізичної культури.....	12
III. Вербальні засоби спортивної комунікації.....	15
IV. Невербальна комунікація у фізичній культурі.....	18
V. Комунікація у спортивному середовищі та командних видах.....	21
VI. Етика спортивної комунікації.....	24
VII. Спортивне коментування та медіакомунікація.....	26
Список використаних джерел.....	30

ПЕРЕДМОВА

Сучасна система освіти передбачає формування у майбутніх педагогів не лише фахових знань і практичних умінь, а й розвиненої комунікативної культури. Особливої актуальності це набуває у підготовці майбутніх учителів фізичної культури, професійна діяльність яких пов'язана з активною взаємодією з учнями, організацією командної діяльності, мотивацією до фізичної активності та забезпеченням ефективного педагогічного спілкування у спортивному середовищі.

Спортивна комунікація є важливою складовою освітнього процесу у сфері фізичної культури і спорту. Вона охоплює різноманітні форми взаємодії між учителем і учнями, тренером і спортсменами, учасниками команди, судьями, організаторами змагань та іншими суб'єктами спортивної діяльності. Ефективна комунікація забезпечує організацію навчально-тренувального процесу, сприяє формуванню командної взаємодії, розвитку мотивації до занять фізичною культурою та вихованню культури спортивного спілкування.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури важливим є засвоєння спеціальної термінології, що використовується у сфері спортивної та педагогічної комунікації. Саме тому виникла потреба у створенні словника, який би систематизував основні поняття та терміни, пов'язані з комунікативною діяльністю у фізичній культурі та спорті.

Навчально-довідкове видання «Спортивна комунікація в освіті: короткий словник термінів і понять» містить систематизований перелік ключових понять, що використовуються у сфері фізичної культури, спортивної педагогіки та комунікації. Словник охоплює терміни, пов'язані з педагогічним спілкуванням, вербальними та невербальними засобами комунікації, командною взаємодією, етикою спортивного спілкування,

цифровими формами спортивної комунікації та професійною діяльністю вчителя фізичної культури.

Матеріал словника структуровано за тематичними розділами, що полегшує його використання в освітньому процесі. Окрім того, кожен розділ корелює з певним освітнім компонентом, який вивчають здобувачі освіти у Луцькому педагогічному інституті, насамперед з такими як: «Інструменти спортивної комунікації у неформальній освіті», «Сучасні комунікаційні технології у професійній діяльності вчителя фізичної культури», «Основи медіаграмотності та критичного мислення вчителя», «Українська мова за професійним спрямуванням. Основи спортивного коментування», а також «Пропедевтична практика з професійної комунікації». Кожна словникова стаття містить визначення терміна та приклад його застосування у педагогічній або спортивній практиці, що робить посібник зрозумілим для будь-якого рівня підготовки здобувачів освіти.

Посібник призначений для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 014 Середня освіта (Фізична культура), а також може бути корисним для вчителів фізичної культури, тренерів, викладачів педагогічних і комунікативних дисциплін та дослідників у галузі спортивної комунікації.

I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА СПОРТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Авторитет учителя фізичної культури – стійкий рівень довіри, поваги та визнання професійної компетентності педагога з боку учнів, що формується завдяки його педагогічній майстерності, справедливості, комунікативній культурі та особистому прикладу. Авторитет сприяє ефективній організації освітнього процесу й підвищує мотивацію учнів до занять фізичною культурою.

Приклад використання: учитель, який демонструє високий рівень фізичної підготовки та коректно спілкується з учнями, швидко здобуває їхню довіру й авторитет.

Бар'єри комунікації – психологічні, соціальні, мовні або організаційні перешкоди, що ускладнюють ефективний обмін інформацією між учасниками освітнього процесу. До них належать нерозуміння термінів, емоційна напруга, шум або неухважність.

Приклад: надмірно швидке мовлення вчителя може стати бар'єром для розуміння інструкції учням

Безпечна комунікація – система вербальних і невербальних дій учителя, спрямованих на інформування учнів про правила безпеки та попередження травматизму під час занять фізичною культурою.

Приклад використання: перед виконанням вправ на гімнастичних снарядах учитель нагадує учням правила страховки.

Взаємодія вчителя й учнів – процес педагогічного спілкування та спільної діяльності, спрямований на досягнення освітніх і виховних цілей. Ефективна взаємодія передбачає партнерство, взаємоповагу та активність обох сторін.

Приклад використання: учитель залучає учнів до обговорення результатів командної гри.

Зворотний зв'язок – реакція на висловлену інформацію або виконану дію, що дає змогу оцінити результат і скоригувати діяльність.

Приклад використання: учитель коментує техніку бігу учня та радить, як покращити результат.

Заохочення – словесне або невербальне схвалення дій учня з метою підтримки його активності.

Наприклад: учитель аплодує після успішного виконання вправи.

Змагальна комунікація – взаємодія між учасниками під час спортивних змагань або ігор.

Наприклад: під час гри учні передають один одному команди щодо тактики.

Ефективна комунікація – це взаємодія, у результаті якої інформація правильно сприймається та виконує свою функцію в організації діяльності.

Приклад: якщо учні правильно виконують вправу після пояснення, комунікацію можна вважати ефективною.

Інструктаж – коротке пояснення правил виконання вправ або техніки безпеки перед початком діяльності.

Наприклад: Перед виконанням вправ на перекладині вчитель проводить інструктаж з техніки безпеки.

Комунікація – це процес передавання, обміну та інтерпретації інформації між учасниками взаємодії за допомогою вербальних і невербальних засобів. У педагогічній діяльності комунікація забезпечує організацію навчального процесу, формування взаєморозуміння між учителем і учнями та координацію спільної діяльності.

Приклад використання: під час уроку фізичної культури ефективна комунікація допомагає вчителю пояснити техніку виконання вправи та отримати зворотний зв'язок від учнів.

Комунікативна адаптація – уміння змінювати спосіб спілкування залежно від ситуації або особливостей аудиторії.

Наприклад: Учитель використовує простіші пояснення для молодших школярів.

Комунікативна активність – готовність і здатність учасників освітнього процесу брати участь у спілкуванні.

Наприклад: Учні активно ставлять запитання щодо техніки виконання вправи.

Комунікативна взаємодія – це процес взаємного обміну інформацією між двома або більше учасниками спілкування, що передбачає активну участь усіх сторін у створенні та інтерпретації повідомлень.

Приклад: учитель ставить запитання щодо техніки виконання вправи, а учні відповідають, уточнюють або демонструють виконання руху.

Комунікативний вплив – це цілеспрямована дія на співрозмовника за допомогою мовних і невербальних засобів з метою зміни його поведінки, ставлення або діяльності.

Приклад: слова мотивації вчителя можуть підвищити впевненість учнів під час виконання складної вправи.

Комунікативний клімат – психологічна атмосфера спілкування у групі, що визначається рівнем довіри, взаємоповаги та підтримки між учасниками освітнього процесу.

Наприклад: Доброзичлива атмосфера на уроці сприяє активності учнів.

Комунікативна компетентність – це здатність особистості ефективно використовувати мовні та немовні засоби спілкування відповідно до ситуації, мети та умов взаємодії.

Приклад: учитель із високим рівнем комунікативної компетентності здатний чітко пояснювати завдання та підтримувати позитивну атмосферу на уроці.

Комунікативна компетентність учителя фізичної культури – це інтегральна професійна характеристика педагога, що передбачає здатність ефективно використовувати вербальні та невербальні засоби спілкування для організації рухової діяльності учнів, формування мотивації до занять фізичною культурою та підтримання педагогічної взаємодії.

Приклад: учитель демонструє комунікативну компетентність, поєднуючи словесне пояснення вправи з показом техніки її виконання.

Комунікативна культура – це сукупність знань, умінь, навичок і ціннісних установок, що забезпечують етичну, ефективну та результативну взаємодію між учасниками освітнього процесу.

Приклад: дотримання правил поваги до партнерів по команді є проявом комунікативної культури.

Комунікативна підтримка – це використання педагогом мовних і немовних засобів для заохочення та підтримки учнів у навчальній діяльності.

Приклад: учитель хвалить учня за правильне виконання вправи.

Комунікативна поведінка – це система мовленнєвих і немовленнєвих дій особистості, що реалізуються у процесі взаємодії з іншими людьми.

Приклад: учитель демонструє доброзичливу комунікативну поведінку, підтримуючи учнів під час виконання вправ.

Комунікативний стиль учителя – індивідуальна манера спілкування педагога з учнями, що поєднує мовні та поведінкові особливості.

Наприклад: Учитель застосовує демократичний стиль спілкування, залучаючи учнів до обговорення.

Комунікативний процес – це послідовність дій, у межах яких відбувається створення, передавання, сприйняття та інтерпретація інформації між учасниками взаємодії. Він включає відправника повідомлення, зміст інформації, канал передавання та одержувача.

Приклад: учитель пояснює правила естафети, учні сприймають інформацію та виконують завдання відповідно до інструкції.

Комунікативна рефлексія – це здатність учасників освітнього процесу аналізувати власну комунікативну поведінку та її результати.

Приклад: після гри учні обговорюють ефективність взаємодії у команді.

Комунікативна ситуація – це сукупність умов, у яких відбувається процес спілкування, включаючи учасників взаємодії, мету комунікації, зміст повідомлення та соціальний контекст.

Приклад: комунікативна ситуація на уроці фізичної культури може включати пояснення нової вправи перед виконанням комплексу розминки.

Комунікативна стратегія – це система цілеспрямованих мовленнєвих і поведінкових дій, спрямованих на досягнення певної комунікативної мети.

У педагогічній діяльності стратегія визначає загальний спосіб організації взаємодії з учнями.

Приклад: учитель застосовує стратегію підтримувальної комунікації, заохочуючи учнів до активної участі у виконанні вправ.

Комунікативна тактика – це конкретні мовленнєві прийоми та дії, які використовуються для реалізації обраної комунікативної стратегії.

Приклад: для реалізації мотиваційної стратегії учитель використовує тактику заохочення та позитивної оцінки результатів учнів.

Масова комунікація у спорті – це процес поширення інформації про спортивні події, результати та діяльність спортсменів через засоби масової інформації.

Приклад: телевізійні трансляції спортивних змагань є прикладом масової спортивної комунікації.

Міжособистісна комунікація – це процес обміну інформацією між двома або кількома особами, що ґрунтується на безпосередній взаємодії та взаєморозумінні.

Приклад: пояснення вчителем техніки виконання вправи окремому учневі є прикладом міжособистісної комунікації.

Освітня спортивна комунікація – це процес взаємодії учасників освітнього процесу у сфері фізичної культури, спрямований на передачу знань, формування навичок і розвиток фізичної культури особистості.

Приклад: учитель організовує обговорення результатів виконання вправ.

Педагогічний дискурс – це система мовленнєвих практик і комунікативних стратегій, що реалізуються у педагогічній взаємодії між учителем і учнями.

Приклад: пояснення правил гри, інструктаж і підбиття підсумків уроку формують педагогічний дискурс уроку фізичної культури.

Педагогічна комунікація – це цілеспрямований процес професійної взаємодії між учителем і здобувачами освіти, спрямований на передавання

знань, формування умінь і навичок, розвиток особистості та організацію навчально-виховного процесу.

Наприклад: учитель фізичної культури використовує педагогічну комунікацію під час пояснення вправ, корекції помилок учнів і мотивації до занять фізичною активністю.

Педагогічна мотивація у спорті – це використання педагогом спеціальних комунікативних засобів для заохочення учнів до фізичної активності.

Приклад: учитель хвалить учнів за досягнення у виконанні вправ.

Педагогічний такт – це здатність учителя коректно й доречно використовувати засоби спілкування у взаємодії з учнями.

Приклад: учитель робить зауваження учневі у доброзичливій формі.

Риторика педагога – мистецтво переконливого та виразного мовлення.

Приклад: Учитель використовує образні приклади, щоб мотивувати учнів.

Спортивна комунікація – це система вербальних, невербальних і символічних засобів взаємодії, що використовуються в освітньому та спортивному середовищі для координації рухових дій, передавання інструкцій, організації командної взаємодії та регулювання поведінки учасників фізкультурно-спортивної діяльності.

Приклад: під час гри у футбол учні використовують короткі команди, жести та сигнали для координації своїх дій на полі.

Спортивна мотивація – це система внутрішніх і зовнішніх чинників, що спонукають учнів до участі у фізичній діяльності.

Приклад: учитель мотивує учнів брати участь у шкільних змаганнях.

II. КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МОВЛЕННЯ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Активне слухання – комунікативна техніка, що передбачає уважне сприйняття висловлювань співрозмовника, уточнення інформації, підтримання зорового контакту та демонстрацію зацікавленості. У педагогічній діяльності сприяє взаєморозумінню між учителем і учнями.

Приклад використання: після виконання вправи вчитель уважно вислуховує пояснення учня щодо труднощів у техніці руху.

Артикуляція мовлення – чіткість і правильність вимови звуків та слів у процесі мовлення. Високий рівень артикуляції забезпечує зрозумілість інструкцій та команд під час уроку фізичної культури.

Приклад: правильна артикуляція сприяє зрозумілості мовлення під час подання команд.

Виразність мовлення – це здатність мовлення впливати на слухача завдяки використанню інтонації, темпу, пауз і емоційного забарвлення.

Приклад: учитель використовує виразну інтонацію, щоб привернути увагу учнів під час пояснення нової вправи.

Дикція – це чіткість і правильність вимови звуків та слів у мовленні.

Приклад: хороша дикція допомагає вчителю чітко подавати команди під час виконання вправ.

Доступність мовлення – це відповідність мовлення рівню підготовки та віковим особливостям слухачів.

Приклад: учитель пояснює складну техніку руху простими словами, зрозумілими для учнів.

Емпатичне слухання – техніка спілкування, при якій тренер намагається зрозуміти та розділити емоційний стан вихованця.

Інтонація – зміна висоти, сили та тембру голосу, що допомагає передати зміст і емоційне забарвлення висловлювання.

Наприклад: Учитель підвищує голос, щоб привернути увагу учнів.

Інтонаційна виразність – це використання інтонаційних засобів (підвищення або зниження тону, пауз, наголосу) для передавання змісту та емоційного забарвлення висловлювання.

Приклад: учитель змінює інтонацію голосу, підкреслюючи важливі етапи виконання вправи.

Коментар учителя – це усне пояснення або оцінка дій учнів під час виконання вправи.

Приклад: учитель коментує виконання вправи, звертаючи увагу на помилки та правильні дії.

Культура професійного мовлення – це сукупність мовних знань, умінь і навичок, що забезпечують правильність, точність, логічність і доречність мовлення у професійній діяльності.

Приклад: учитель демонструє культуру професійного мовлення, використовуючи нормативну лексику та зрозумілі пояснення під час інструктажу.

Логічність мовлення – це властивість мовлення, що полягає у послідовному та аргументованому викладі думок.

Приклад: учитель логічно пояснює послідовність виконання вправи: підготовча фаза, основний рух, завершення.

Мовленнєва інструкція – це коротке й чітке усне повідомлення, що містить пояснення послідовності виконання певної дії.

Приклад: перед початком вправи вчитель дає мовленнєву інструкцію щодо правильного положення тіла.

Мовленнєва культура педагога – сукупність мовних норм, правил і навичок, що забезпечують правильність, точність і виразність мовлення.

Приклад: Учитель використовує правильну спортивну термінологію.

Мовленнєва мотивація – це використання мовленнєвих засобів для стимулювання інтересу учнів до фізичної активності.

Приклад: учитель заохочує учнів словами підтримки перед виконанням складної вправи.

Нормативність мовлення – це відповідність мовлення встановленим нормам літературної мови: орфоепічним, граматичним, лексичним і стилістичним.

Приклад: під час уроку вчитель використовує правильні мовні форми та уникає жаргонізмів.

Педагогічне заохочення – це система вербальних і невербальних засобів підтримки учнів, спрямованих на стимулювання їхньої активності та успішності.

Приклад: учитель хвалить учнів за правильне виконання вправи.

Педагогічне мовлення – це система мовленнєвих дій учителя, спрямованих на навчання, виховання та розвиток учнів. Воно характеризується чіткістю, логічністю, доступністю та емоційною виразністю.

Приклад: під час уроку фізичної культури педагогічне мовлення використовується для пояснення вправ і мотивації учнів до активної участі у занятті.

Професійне мовлення – це різновид мовленнєвої діяльності, що використовується фахівцем у межах професійної діяльності для передавання спеціальної інформації, організації взаємодії та виконання професійних завдань. У діяльності вчителя фізичної культури професійне мовлення спрямоване на пояснення вправ, керування руховою діяльністю учнів і формування мотивації до занять фізичною культурою.

Приклад: учитель використовує професійне мовлення під час пояснення техніки виконання стрибка у довжину.

Темп мовлення – це швидкість вимовляння слів і фраз у процесі мовлення. У педагогічній діяльності темп мовлення має бути оптимальним для сприйняття інформації учнями.

Приклад: пояснюючи нову вправу, учитель говорить повільніше, щоб учні краще зрозуміли інструкцію.

Чіткість мовлення – це властивість мовлення, що забезпечує зрозумілість висловлювання завдяки правильній вимові, точному добору слів і логічній побудові фраз.

Приклад: чітке мовлення вчителя допомагає учням правильно зрозуміти послідовність виконання вправи.

ІІІ. ВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПОРТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Вербальний сигнал – це словесне повідомлення, що використовується для передавання короткої інформації або команди.

Приклад: учитель подає вербальний сигнал для зміни напрямку руху.

Інструктаж – це коротке усне пояснення педагогом правил виконання вправи, умов діяльності або вимог безпеки перед початком фізичної діяльності.

Приклад: перед виконанням вправ на гімнастичній лаві учитель проводить інструктаж з техніки безпеки.

Команда старту – це словесний сигнал, що подається для початку виконання вправи, руху або змагальної дії.

Приклад: під час бігової вправи вчитель подає команду «На старт! Увага! Руш!».

Команда зупинки – це словесне розпорядження, що використовується для припинення виконання вправи або рухової діяльності.

Приклад: під час гри учитель подає команду «Стоп!» для завершення вправи.

Команда перебудови – це словесне розпорядження, спрямоване на зміну розташування учнів або структури групи під час заняття.

Приклад: учитель дає команду перебудови для формування нового строю перед виконанням наступної вправи.

Команда шиккування – це усний сигнал, що подається для організації учнів у певний строй або порядок розташування.

Приклад: На початку уроку вчитель подає команду «Шикуйсь!».

Мовленнєвий супровід вправ – словесне пояснення або коментування виконання рухів.

Наприклад: Учитель коментує кожен етап виконання гімнастичної вправи.

Мотиваційне звернення – це вербальний засіб впливу, спрямований на підвищення зацікавленості та активності учнів у процесі виконання фізичних вправ.

Приклад: учитель заохочує учнів словами підтримки перед виконанням складного завдання.

Пояснення техніки вправи – це словесне роз'яснення педагогом послідовності рухів, необхідних для правильного виконання фізичної вправи.

Приклад: Учитель пояснює етапи виконання стрибка у висоту.

Пояснення правил гри – це усне роз'яснення педагогом основних умов і правил проведення спортивної гри.

Приклад: перед початком гри у волейбол учитель пояснює правила подачі м'яча.

Рухова команда – це усний сигнал, спрямований на виконання конкретної рухової дії або зміни положення тіла під час фізичної діяльності.

Приклад: учитель дає рухову команду «Стрибок!» під час виконання вправи на координацію рухів.

Сигнал початку вправи – це словесний або звуковий знак, що означає початок виконання фізичної дії.

Приклад: учитель подає сигнал свистком для початку виконання вправи.

Сигнал завершення вправи – це словесний або звуковий знак, що позначає завершення виконання фізичної дії або вправи.

Приклад: після виконання вправи учитель подає сигнал свистком для зупинки.

Спортивний інструктаж – це спеціалізований вид педагогічного пояснення, спрямований на ознайомлення учнів із технікою виконання вправ, правилами гри та вимогами безпеки під час спортивної діяльності.

Приклад: перед проведенням естафети вчитель пояснює правила та послідовність виконання завдання.

Спортивна команда – це коротке словесне розпорядження, що використовується педагогом або тренером для організації, регулювання та координації рухової діяльності учнів або спортсменів під час виконання фізичних вправ чи проведення спортивних ігор.

Приклад: учитель подає спортивну команду «Руш!» для початку виконання бігової вправи.

Спортивний коментар – це усне пояснення або оцінювання педагогом процесу виконання вправ або спортивних дій.

Приклад: учитель коментує техніку виконання вправи, звертаючи увагу на правильне положення рук.

Спортивна термінологія – це система спеціалізованих слів і словосполучень, що використовуються для позначення понять фізичної культури і спорту.

Приклад: учитель використовує терміни «стійка», «розбіг», «відштовхування».

Тактична команда – це словесне розпорядження, спрямоване на зміну тактики або способу виконання спортивної дії.

Приклад: під час гри у баскетбол учитель пропонує змінити спосіб передачі м'яча.

Усна інструкція – це вербальне повідомлення, яке містить чітке пояснення послідовності виконання певної дії або вправи.

Приклад: учитель дає усну інструкцію щодо виконання вправи на розтягування.

IV. НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ У ФІЗИЧНІЙ КУЛЬТУРІ

Візуальний сигнал – це видимий знак або рух, що передає інформацію учасникам фізичної діяльності.

Приклад: учитель піднімає руку, сигналізуючи про зміну вправи.

Демонстрація вправи – це показ педагогом або учнем техніки виконання руху з метою наочного пояснення способу його виконання.

Приклад: перед виконанням вправи учитель демонструє правильне положення тіла.

Дистанція спілкування – це відстань між учасниками комунікації, що впливає на ефективність взаємодії.

Приклад: учитель підходить ближче до учня, щоб детальніше пояснити техніку виконання вправи.

Жестова команда – це невербальний сигнал, який замінює або доповнює словесну команду у процесі спортивної діяльності.

Приклад: піднята рука вчителя означає припинення виконання вправи.

Звуковий сигнал – це умовний звук, що використовується для організації діяльності учнів під час фізичних вправ або спортивних ігор.

Приклад: звуковий сигнал означає зміну етапу виконання вправи.

Кінесика – вивчення мови тіла (жести, міміка, пантоміміка).

Приклад: суддя піднімає обидві руки вгору, сигналізуючи про успішне взяття воріт або нарахування балів.

Контакт очима – це невербальний засіб комунікації, що забезпечує взаєморозуміння між співрозмовниками.

Приклад: учитель підтримує контакт очима з учнями під час пояснення нового завдання.

Міміка – рухи м'язів обличчя, що виражають емоційний стан людини.

Приклад: зосереджений погляд та стиснуті губи спортсмена перед виконанням складної вправи на брусах.

Міміка педагога – це вираз обличчя вчителя, що передає емоції, ставлення до діяльності учнів або оцінку їхніх дій.

Приклад: посмішка вчителя під час виконання вправи підтримує позитивний настрій учнів.

Невербальний зворотний зв'язок — це реакція учнів або педагога, що передається за допомогою жестів, міміки або рухів.

Приклад: учні кивають головою, демонструючи розуміння пояснення вчителя.

Невербальна комунікація – це передавання інформації без використання слів за допомогою жестів, міміки, пози, рухів тіла, інтонації голосу та інших немовних засобів. У фізичній культурі невербальна комунікація відіграє важливу роль у демонстрації техніки рухів та організації діяльності учнів.

Приклад: учитель демонструє напрямок руху жестом руки, не використовуючи словесних команд.

Пантоміміка – моторика всього тіла (постава, хода, пози).

Приклад: впевнена, рівна постава капітана команди, що демонструє лідерство та спокій перед початком гри.

Паралінгвістика – вокальні сигнали (інтонація, тембр, гучність), що супроводжують мовлення.

Приклад: різкий, гучний вигук тренера «Увага!», який миттєво збирає групу на майданчику.

Показ техніки руху – це наочне відтворення педагогом або учнем правильної техніки виконання фізичної вправи.

Приклад: учитель показує правильний спосіб виконання віджимань.

Постава вчителя – це положення тіла педагога під час спілкування з учнями, що впливає на сприйняття інформації та авторитет учителя.

Приклад: пряма постава вчителя під час пояснення вправи сприяє кращому сприйняттю інформації.

Проксеміка – використання простору та дистанції під час спілкування.

Приклад: скорочення дистанції тренером під час індивідуальної настанови учню для створення довірливої атмосфери.

Просторова організація учнів – це розташування учнів у спортивному просторі відповідно до мети вправи або завдання.

Приклад: учитель розташовує учнів у коло для виконання вправи на розминку.

Рухова демонстрація – це показ комплексу рухів або окремих елементів вправи, що допомагає учням зрозуміти техніку її виконання.

Приклад: учитель демонструє послідовність рухів під час виконання вправи на координацію.

Спортивний жест – це умовний рух руки або тіла, який використовується для передавання інформації під час виконання фізичних вправ або спортивної гри.

Приклад: учитель показує жестом необхідність змінити напрямок руху під час естафети.

Сигнал свистком – це звуковий засіб комунікації, що використовується для привернення уваги учнів, початку або завершення виконання вправ.

Приклад: учитель подає сигнал свистком для початку рухливої гри.

Суддівський сигнал – це умовний жест або звуковий знак, що використовується суддею для повідомлення про порушення правил або інші ігрові ситуації.

Приклад: суддя подає сигнал свистком, повідомляючи про порушення правил.

Такесика (тактильна комунікація) - дотики під час взаємодії.

Приклад: підтримуюче поплескування по плечу партнера після невдалої спроби або міцне рукостискання суперників після фінішу.

V. КОМУНІКАЦІЯ У СПОРТИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА КОМАНДНИХ ВИДАХ СПОРТУ

Ігрова комунікація – це система взаємодії учасників спортивної гри, що здійснюється через словесні сигнали, жести та умовні позначення.

Приклад: під час гри учні використовують короткі команди для передачі м'яча.

Ігровий сигнал – це умовне словесне або невербальне позначення, що використовується учасниками гри для координації дій.

Приклад: Під час гри учні використовують умовні слова для позначення передачі м'яча.

Інтракомандна комунікація – процес обміну інформацією виключно між членами однієї команди (гравцями та персоналом).

Приклад: спільне обговорення тактичної помилки у роздягальні під час перерви між періодами.

Командна взаємодія – це процес узгодження дій учасників спортивної команди, спрямований на досягнення спільної мети.

Приклад: під час гри у волейбол учні координують свої дії для прийому м'яча.

Командний дух – це психологічна та комунікативна єдність учасників команди, що сприяє ефективній взаємодії та досягненню спільного результату.

Приклад: Учитель формує командний дух через колективні ігри.

Командна комунікативна культура – це сукупність норм і правил спілкування, що регулюють взаємодію учасників спортивної команди.

Приклад: учитель наголошує на необхідності поваги між учасниками команди.

Командна підтримка – це форма комунікативної взаємодії, що полягає у заохоченні та моральній підтримці учасників команди.

Приклад: Учні підтримують однокласника словами під час виконання складної вправи.

Командна стратегія – це система узгоджених дій учасників спортивної команди, спрямована на досягнення спільної мети під час гри або змагання. Вона передбачає розподіл ролей, координацію рухів та взаємодію між гравцями.

Приклад: під час навчальної гри у футбол учитель пояснює учням командну стратегію захисту та атаки.

Комунікація під час гри – це обмін інформацією між учасниками спортивної діяльності у процесі виконання ігрових дій.

Приклад: Під час гри у волейбол учні використовують короткі сигнали для передачі м'яча.

Комунікація тренера – це процес взаємодії тренера з учасниками спортивної діяльності з метою організації тренувального процесу.

Приклад: тренер пояснює спортсменам тактику гри.

Комунікація спортсменів – це система взаємодії між учасниками спортивної діяльності, що забезпечує координацію дій під час тренування або гри.

Приклад: гравці обмінюються сигналами під час командної гри.

Лідерство у команді – це здатність одного з учасників організовувати взаємодію членів команди та спрямовувати їхню діяльність.

Приклад: Капітан команди координує дії учасників під час гри.

Професійне мовлення тренера – це система мовних засобів, що використовуються тренером або педагогом для організації тренувального процесу, пояснення техніки вправ та мотивації спортсменів.

Приклад: учитель використовує чіткі інструкції та короткі команди під час тренування.

Спортивна взаємодопомога – це форма співпраці учасників команди, що передбачає підтримку один одного під час виконання вправ або гри.

Приклад: Учні допомагають один одному під час виконання вправ на гімнастичній лаві.

Спортивний дискурс – це сукупність мовних і комунікативних практик, що функціонують у сфері фізичної культури і спорту та відображають особливості взаємодії учасників спортивної діяльності.

Приклад: під час уроку учитель пояснює учням значення основних понять спортивного дискурсу.

Спортивна команда – це організована група учасників, об'єднаних спільною метою виконання спортивних завдань або участі у змаганнях.

Приклад: учні формують команду для участі у шкільному турнірі.

Суддівська комунікація – це система вербальних і невербальних сигналів, що використовуються суддями для управління спортивними змаганнями.

Приклад: учитель пояснює учням значення жестів судді у баскетболі.

Тактична взаємодія – це процес узгодження дій учасників команди відповідно до обраної тактики ведення гри.

Приклад: Учні обговорюють тактичну взаємодію перед виконанням комбінації у баскетболі.

Тактична комунікація – це обмін інформацією між учасниками команди щодо способів і стратегій виконання спортивних дій.

Приклад: перед початком гри команда обговорює тактику взаємодії на майданчику.

Узгодження дій – це процес координації рухів і рішень між учасниками спортивної діяльності.

Приклад: Перед виконанням естафети учні узгоджують порядок передачі естафетної палички.

VI. ЕТИКА СПОРТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Гейтспіч (мова ворожнечі) – агресивні висловлювання, що дискримінують групу людей. У спорті це є грубим порушенням етики.

Приклад: вигуки вболівальників на трибунах, що ображають гравця через колір його шкіри.

Комуникативна дисципліна – це дотримання встановлених правил спілкування під час спортивної діяльності.

Приклад: учні не перебивають один одного під час обговорення гри.

Культура спортивного спілкування – це сукупність норм, правил і традицій комуникативної поведінки у сфері фізичної культури та спорту.

Приклад: учитель формує у школярів культуру спортивного спілкування через колективні ігри.

Педагогічний такт у спорті – здатність тренера або вчителя коректно й етично реагувати на дії учнів у процесі навчально-тренувальної діяльності.

Приклад: учитель робить зауваження учневі у доброзичливій формі.

Спортивна відповідальність – це усвідомлення учасниками спортивної діяльності наслідків своїх дій для команди та результату гри.

Приклад: учитель наголошує на відповідальності кожного учня за командний результат.

Спортивна гідність – здатність спортсмена зберігати повагу до себе та інших у будь-якій ситуації – як у перемозі, так і в поразці.

Приклад: команда приймає поразку без конфліктів і дякує суперникам за гру.

Спортивна етика – це система моральних норм і принципів поведінки, що регулюють взаємодію учасників спортивної діяльності.

Приклад: учитель пояснює учням правила чесної гри під час змагань.

Спортивна коректність – дотримання етичних норм поведінки та комунікації у спортивному середовищі.

Приклад: Гравці утримуються від образливих висловлювань під час гри.

Спортивна повага – це прояв коректного ставлення до суперників, партнерів по команді та суддів.

Приклад: після гри учні дякують суперникам за змагання.

Спортивна солідарність – прояв взаємної підтримки та взаємодопомоги між учасниками спортивної діяльності.

Приклад: Команда підтримує гравця, який отримав травму під час змагань.

Толерантність у спорті – терпиме ставлення до представників інших культур, расової приналежності, релігійних поглядів чи фізичних особливостей.

Приклад: організація спільного тренування для атлетів з різним рівнем підготовки або з різних країн для обміну досвідом без упереджень.

Fair play (чесна гра) – це принцип спортивної поведінки, що передбачає чесність, повагу до суперників і дотримання правил гри.

Приклади: учитель підкреслює значення принципу fair play під час турніру; під час гри учень визнає власне порушення правил, демонструючи принцип fair play.

VII. СПОРТИВНЕ КОМЕНТУВАННЯ ТА МЕДІАКОМУНІКАЦІЯ

Аналітичне коментування – стиль спортивного коментування, що передбачає пояснення тактики, техніки та стратегії учасників змагання.

Приклад: після гри коментатор аналізує сильні та слабкі сторони команди.

Інформаційний супровід змагань – комплекс комунікативних дій, спрямованих на висвітлення спортивної події для аудиторії.

Приклад: турнір супроводжується коментарями журналістів та аналітиків.

Емоційне коментування – стиль коментування, що передбачає використання виразної інтонації та емоційних висловів для передачі напруженості гри.

Приклад: коментатор підвищує голос під час вирішального моменту матчу.

Експертний коментар – професійне пояснення спортивної події фахівцем або колишнім спортсменом.

Приклад: після гри тренер надає експертний коментар щодо результату.

Коментаторський аналіз – пояснення коментатором тактичних, технічних або стратегічних аспектів спортивної події.

Приклад: коментатор проводить аналіз гри після завершення тайму.

Коментаторська взаємодія – комунікація між коментаторами, експертами та ведучими під час спортивної трансляції.

Приклад: коментатор обговорює тактичні рішення команди з експертом.

Коментаторська імпровізація – здатність коментатора оперативно формулювати висловлювання без попередньої підготовки.

Приклад: під час непередбачуваного моменту гри коментатор використовує імпровізацію.

Коментаторська інтонація – зміна темпу, висоти та сили голосу коментатора для передачі динаміки спортивної події.

Приклад: інтонація коментатора змінюється під час вирішального моменту гри.

Коментаторська компетентність – професійна здатність коментатора точно, зрозуміло та цікаво передавати інформацію про спортивні події.

Приклад: коментатор демонструє високу компетентність, пояснюючи правила гри глядачам.

Коментаторська лексика – сукупність спеціальних слів і виразів, що використовуються для опису спортивних подій.

Приклад: коментатор використовує спеціальну лексику для пояснення тактики гри.

Коментаторський стиль – індивідуальна манера мовлення коментатора, що включає мовні особливості, інтонацію та спосіб подання інформації.

Приклад: глядачі впізнають коментатора за його характерним стилем мовлення.

Коментаторська оцінка – суб'єктивне висловлювання коментатора щодо якості гри або дій спортсменів.

Приклад: коментатор висловлює оцінку техніки виконання стрибка.

Коментаторська пауза – коротка перерва у мовленні коментатора, що використовується для передачі напруження або очікування результату.

Приклад: коментатор робить паузу перед оголошенням результату.

Медіакомунікація у спорті – процес передавання інформації про спортивні події через засоби масової інформації.

Приклад: медіакомунікація забезпечує широке висвітлення спортивних змагань.

Медіаграмотність у спорті — вміння аналізувати новини, відрізнити факти від фейків та етично поводитися в мережі.

Освітня спортивна платформа – це цифровий ресурс, що використовується для організації навчання у сфері фізичної культури.

Приклад: учитель використовує платформу для розміщення навчальних матеріалів.

Онлайн-спортивна спільнота – це група учасників, які об'єднуються у цифровому просторі для обговорення спортивних тем.

Приклад: учні обговорюють результати змагань у групі.

Пряма трансляція – передавання спортивної події в режимі реального часу за допомогою телебачення, радіо або інтернет-платформ.

Приклад: учні переглядають пряму трансляцію Олімпійських змагань.

Постматчевий коментар – аналіз спортивної події після завершення гри або змагання.

Приклад: після фіналу чемпіонату коментатор дає постматчевий коментар.

Репортаж спортивний – жанр журналістики, що передбачає оперативне й емоційне висвітлення спортивної події безпосередньо з місця її проведення.

Приклад: під час турніру з легкої атлетики ведеться прямий спортивний репортаж.

Спортивний коментар – коротке пояснення або оцінка події у процесі спортивної трансляції.

Приклад: коментатор робить короткий коментар щодо рішення судді.

Спортивний коментатор – журналіст або фахівець, який професійно висвітлює перебіг спортивних подій у засобах масової інформації.

Приклад: спортивний коментатор пояснює глядачам тактику команди під час гри.

Спортивне коментування – процес усного або письмового опису та аналізу спортивних подій у реальному часі або після їх завершення з метою інформування аудиторії.

Приклад: під час трансляції футбольного матчу коментатор здійснює спортивне коментування, пояснюючи дії гравців.

Спортивний термінологічний коментар – пояснення спеціальних термінів і понять, пов'язаних зі спортом, під час коментування змагання.

Приклад: коментатор пояснює значення терміна «офсайд» під час футбольної гри.

Статистичний коментар – використання числових показників і статистики для пояснення перебігу спортивної події.

Приклад: коментатор наводить статистику ударів по воротах.

Цифрова спортивна комунікація – це обмін інформацією у сфері фізичної культури та спорту за допомогою цифрових технологій.

Приклад: учитель використовує онлайн-платформу для обговорення тренувань.

Play-by-play коментування – спосіб коментування, що передбачає покроковий опис кожної дії спортсменів під час гри.

Приклад: коментатор детально описує кожен епізод футбольного матчу.

Список використаної літератури та джерел

1. Бабенко О. В., Шекера О. О. Спортивний інтернет-дискурс як предмет лінгвістичного дослідження. *Молодий вчений*. 2017. Вип. 11. С. 178–181.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.
4. Біллінгс А., Баттерворт М., Турман П. Комунікація та спорт: дослідження на місцях. Лос-Анджелес: SAGE Publications Ltd, 2018. 361 с.
5. Богдан Ж., Серета Н., Солодовник Т. Формування комунікативної компетентності студентів закладів вищої освіти: монографія. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 262 с.
6. Височіна Н. Л. Управління конфліктними ситуаціями як напрямок психологічної підготовки висококваліфікованих спортсменів. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2019. Вип. 25. 58 с.
7. Гаврилюк О. О. Комунікативні стратегії і тактики спортивних коментарів (на прикладі висвітлення World Cup 2018 в англомовних ЗМІ). *Молодий вчений*. 2018. № 11(63). С. 308–314.
8. Гамбрік М. Дослідження спортивної комунікації: аналіз соціальних мереж. *Sport Management Review*. 2017. Том 20. № 2. С. 170-183.
9. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Конфлікти в освітньому середовищі: діагностика та практика вирішення: навчально-методичний посібник. Харків, 2020. 92 с.
10. Грибан Г.П., Мичка І.В., Гарлінська А.М., Солодовник О.В., Чайка Ю.Ю., Пилипчук П.Б., Денисовець А.П. Формування комунікативної компетентності в майбутніх учителів фізичної культури під час освітнього процесу. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 4 (149) 2022. С. 43-46 URL : [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.4\(149\)](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2022.4(149))
11. Горбач Н. В., Стрельбіцька О. О. Вплив медіакультури на формування лексики сучасної молоді. *Академічні студії. Серія «Гуманітарні науки»*. 2022. Вип. 2. С.16-22. URL : <http://pdspace.org.ua/handle/123456789/247>
12. Горбунова В. В. Психологія командотворення: Ціннісно-рольовий підхід до формування та розвитку команд. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 380 с.

13. Глущенко О. Конститутивні характеристики спортивного коментаря як жанру спортивного дискурсу. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського*. 2020. № 31. С. 51–65. <https://www.lingstud.od.ua/archive/2020/31/4.pdf>
14. Денисенко Н., Стрельбіцька О., Горбач Н., Подолук С., Мартинюк М. Методика навчання спортивного коментування у професійній підготовці майбутніх учителів фізичної культури. *Інноваційна педагогіка*. Вип.84. Том 1. С.98–106. URL : http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2025/84/part_1/20.pdf
15. Закон України «Про фізичну культуру і спорт». Київ, 2020.
16. Іващенко В.Л. Сучасні медіакомунікативні технології: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Видавництво “Розумники”», 2021. 192 с.
17. Киселиця О., Богданюк О., Богданюк В. Комунікація вчителя фізичної культури у партнерстві зі школярами Нової української школи. *PHYSICAL CULTURE AND SPORT: SCIENTIFIC PERSPECTIVE*, 2025 1(1), 421–427. URL : [https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1\(1\)](https://doi.org/10.31891/pcs.2025.1(1))
18. Коберник І., Краснова К. Ефективні комунікації для освітніх управлінців: посібник. Київ, 2019. 72 с. URL : <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/12/efektyvni-komunikaciiposibnyk-final-preview-20-12.pdf>
19. Ковальчук В.А. Педагогіка партнерства у професійній діяльності вчителя: навч. посіб. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2023. 100 с.
20. Комунікації в освіті: історія, теорія, практика / За ред. О. Гомотюк. Тернопіль, 2020. 207 с. <https://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/42991/1/Monografija.pdf>
21. Костик Л. Б. Основи професійно-педагогічного спілкування: метод. реком. до самостійної роботи студентів. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 52с. URL : <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/>
22. Крижановська З. Ю., Мітлош А. В. Психологічні аспекти командної комунікації спортсменів-баскетболістів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Психологія» : науковий журнал. Острого : Вид-во НаУОА, січень 2021. №12. С. 96–100.
23. Курчаба, Т. та Ярошик, М., Особливості спортивних комунікацій на українському телебаченні (соціологічний аналіз). *Молода спортивна наука України*. 2003. Вип. 7 (1), С.27 – 29.
24. Мага, П., Богайчик, В. Спортивний коментар в українському телевізійному ефірі. *Вісник Київського національного університету культури*

і мистецтв. Серія: Аудіовізуальне мистецтво і виробництво, 2023 Вип.6(1), С.75–82. <https://doi.org/10.31866/2617-2674.6.1.2023.279241>

25. Малієнко І. О., Кирилова О. В. Сучасна структура спортивного дискурсу. Система національних ЗМК у сучасній Україні: нова візія : *Матеріали XVI Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих вчених та студентів* [відповідальний редактор В. Д. Демченко, відповідальні секретарі О. В. Кирилова, О. В. Гудошник]. Дніпро : ДНУ імені О. Гончара, факультет систем і засобів масової комунікації, 2020. С. 20–21.

26. Мірченко С. Мотиваційний компонент самореалізації в спортивній діяльності. *Психологія: реальність і перспективи*, 2019. № 12. С. 135–139.

27. Мішин С., Бур'яноватий О., Собко Н. педагогічна майстерність пілкування тренера як спортивного менеджера команди в ігрових видах спорту. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова*. 2025. Серія 15, (3К(188)), С. 220-223. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k\(188\).49](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03k(188).49)

28. Опалюк О., Вержиховська О., Михальська Ю. Сучасні комунікативні технології. Кам'янець-Подільський, 2021. 203с.

29. Павленко Т. В. Основні психологічні підходи визначення поняття «комунікація». *Актуальні проблеми психології*. 2016. Вип. 9 (9). С. 368–376.

30. Петрук Н.К. Міжособистісне спілкування як чинник творення соціуму культури. *Наукові записки Вінницького національного аграрного університету: Соціально-гуманітарні науки*. 2013. № 2. С. 145–153.

31. Подолук С., Стрельбіцька О. Нетворкінг і мастермайнд для педагогів: у контексті вивчення української мови. Академічні студії. Серія : «Гуманітарні науки». Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип.2. С.68 – 73

32. Прищак М. В. Комунікація, спілкування, комунікативність: категоріальний аналіз. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2010. № 2. С. 5–8.

33. Скляр К.О. Специфіка спортивної комунікації в інформаційному просторі Іспанії. *Масова комунікація у глобальному і національному вимірах*. Дніпропетровськ, 2016. Вип. 6. С. 132–136.

34. Стрельбіцька О., Подолук С. Специфіка формування мовленнєвої культури здобувачів освіти в умовах новітніх реформ. *Академічні студії. Серія : «Педагогічні науки»*. Видавничий дім «Гельветика», 2022, Вип.2. С.99–105.

URL

<http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/342>

35. Усна і письмова комунікація та академічна риторика : навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти / Н. С. Безгодова, М. О. Волошинова, І. О. Ніколаєнко. Старобільськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2021. 163 с.

12.3. Інформаційні ресурси:

1. Ефективна комунікація. URL : https://www.youtube.com/watch?v=EPkQ2qp_4ZE
2. Ефективна комунікація та культура мовлення. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=tf4q3MhVWHQ>
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#>
4. Міжособистісна комунікація. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=gv3jOzcRbsc>
5. Міністерство молоді та спорту України. Офіційний портал. URL : <https://mms.gov.ua>
6. Мовна грамотність і комунікація в професійній діяльності вчителя фізичної культури. URL : <https://edway.ua/uk/mpk/1271/detail/>
7. Навички професійної комунікації. URL : <https://kampster.com/uk/courses/601>
8. Національний олімпійський комітет України. Офіційний сайт. URL : <https://noc-ukr.org>
9. Принципи успішної комунікації сучасного педагога. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=oZOMIk1AFzg>
10. International Olympic Committee. URL : <https://olympics.com>